

امکان سنجی فقهی رمز ارزها به عنوان واسطه مبادله در شبکه های بلاکچینی مختلف از منظر فقه اسلامی

عبدالعظیم دولدی ۱ و مایسا هدایتی ۲

۱. بانکدار ارشد بانک تجارت و دانشجوی دکترای مدیریت منابع انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی آباد کتول

۲. کارشناسی ارشد روان شناسی، موسسه آموزش عالی شرق گلستان

چکیده

رمز ارزها از جمله بیت کوین از ثمرات توسعه فناوری اطلاعات در نظام مالی بین المللی و حتی داخلی در دهه اخیر می باشند که منافی همچون توسعه مبادلات ارزی بین المللی و ارزان شدن در مقابل چالش هایی همچون توسعه جرایمی مانند پولشویی و نقض نظم اقتصادی و مالی کشورها را با خود به همراه داشته اند. از منظر فقه فردی، رمزارزها یک نوع مال بوده، معاملات آنها ربوی و غرری نیست و بنابر این، در صورتی که مبنای معاملاتی رمزارزها از منظر شرعی صحیح باشد، مبادله رمزارزها از منظر شرعی مباح است. اما در صورتی که مبنای معاملاتی رمزارزها مشروعیت نداشته باشد، معامله آنها باطل و حرام است. از منظر فقه حکومتی اما وضعیت مبادلاتی رمزارزها متفاوت است. نتیجه تحقیق حاضر بدین صورت است که به استناد ادله ای مانند قاعده لاضرر، قاعده احترام و قاعده حفظ نظام و قاعده اقدام و قاعده عدالت که همگی مانع از اجرای سیاست های نادرست پولی و افزایش بی رویه حجم پول در نظام اقتصاد اسلامی می شوند، مقتضی است تا زمانی که از طرف حاکمیت، نظم حقوقی برای کنترل رمزارزها در اقتصاد کشور ترتیب داده نشده از معاملات در زمینه رمزارزها جلوگیری کرد.

واژگان کلیدی: رمز ارز، فقه حکومتی، فقه فردی، لاضرر، حفظ نظام

مقدمه

جهان در دهه های اخیر و به ویژه در چند سال گذشته عرصه تحولات چشمگیری بوده که بسیاری از مناسبات و معادلات پیشین را به طور اساسی دستخوش تغییر نموده است و امروزه فناوری و ارتباطات در زندگی روزمره برای ادارات، سازمان ها، اقشار و صنوف مختلف جامعه به یکی از مباحث اصلی و روزآمد تبدیل شده است. گسترش روز افزون نیازمندی ها و سایه افکنی این فناوری بر تمام شئون زندگی بشر، مسایل و چالش های گوناگونی را به وجود آورده است. این تحولات که با محوریت کاربری وسیع از فناوری اطلاعات و ارتباطات امکان پذیر شده، از کاربرد رایانه به عنوان ابزار خودکارسازی و افزایش بهره‌وری آغاز گردیده و اکنون با تکامل کاربری آن در ایجاد فضای هم افزایی مشارکتی، عملاً زندگی فردی و اجتماعی بشری را دگرگون ساخته است. ورود به فضای مجازی حاصل از فناوری های نوین اطلاعات و ارتباطات نیز دوره جدیدی از تمدن بشری را رقم زده، به نحوی که انقلاب عصر اطلاعات شیوه اندیشه، تولید، مصرف، تجارت، مدیریت، بانکداری، اقتصاد، پول، جنگ و حتی دینداری و عشق ورزی را دگرگون ساخته است. در این بین پولهای مجازی یا رمزارزها به یکی از مهمترین عرصه‌های بحث برانگیز حقوقی تبدیل شده است. امروزه رمزارزها خود تبدیل به یک مسأله امنیت ملی حتی برای کشور ما تبدیل شده است. بازداشت‌های معدودیدر ایالات متحده در ارتباط با رمزارزها صورت گرفته است. این امر اساساً به دلیل مشکلات در ردیابی پرداخت‌های رمزارزها بوده است. بازداشت‌هایی که صورت گرفته است تماماً به دلیل اتهامات مربوط به استفاده از رمزارزها در پولشویی بوده است. شناخته شده ترین نمونه رمزارزها، بیتکوین است. اولین نسخه از بیت کوین، یک برنامه رایانه ای بود که در ژانویه ۲۰۰۹ میلادی از سوی ساتوشی ناکاموتو مطرح شد با این امید که به عنوان اولین ارز مدرن غیرملی جهان تبدیل شود. در حال حاضر، سه رمزارز فراگیر بیتکوین (با ارزش پنج تا شش هزار دلار)، اتریوم با ارزش حدود ۳۰۰ دلار) و لایت کوین (با ارزش حدود ۶۰ دلار) هستند.

تعریف و ماهیت رمزارز

رمزارز (یا رم‌پول، یا ارز رم‌پایه) گونه‌ای پول دیجیتال است که در آن تولید واحد پول و تأیید اصالت تراکنش پول با استفاده از الگوریتم‌های رمزگذاری کنترل می‌شود و معمولاً به‌طور نامتمرکز (بدون وابستگی به یک بانک مرکزی) کار می‌کند با توجه به تعدد تعاریف و تغییرات در مصادیق رایج رمزارز این عبارت از نظر حقوقی دقت کافی ندارد. در واژه‌نامه مریم وبستر رمزارز به صورت «هرگونه ارزی که تنها به صورت دیجیتالی وجود دارد، معمولاً صادرکننده یا تنظیم کننده مرکزی ندارد، اما از سامانه توزیع شده برای ذخیره تراکنش‌ها و مدیریت انتشار واحدهای جدید استفاده می‌کند و برای ممانعت از جعل و تراکنش‌های متقلبانه بر رمزنگاری تکیه دارد» تعریف شده است. در واژه‌نامه آکسفورد ابتدا در سال ۲۰۱۴ رمزارز همان ارز دیجیتالی تعریف شده بود که در آن از فنون رمزنگاری برای مقررآنگذاری تولید واحدهای جدید ارز و تأیید انتقال وجوه استفاده می‌کند و مستقل از یک بانک مرکزی وجود دارد اما امروزه هر گونه سامانه پول الکترونیکی که برای خرید و فروش آنلاین استفاده می‌شود و نیازی به بانک مرکزی نداشته باشد را رمزارز تعریف می‌کند. کیف پول رمزارز بر خلاف کیف پول الکترونیک آدرس‌ها یا کلید خصوصی و کلید عمومی (یا کلید سید seed به معنای دانه زنجیر سیستم زنجیره بلوکی - بلاک چین) را نگهداری میکند. که با آن میتوان رمز ارز را خرج کرد یا گرفت. خرج کردن با کلید عمومی، دریافت با کلید خصوصی است که با کلید خصوصی در لجر عمومی قابلیت نوشتن وجود دارد. راه های نگهداشتن کیف پول روی نرم افزار کامپیوتر یا برنامه موبایل به شکل دیجیتال، روی کیف پول به شکل سخت افزار، نگهداری آنلاین داخل صرافی اینترنتی رمز ارز است (رضایی راد، ۱۳۸۹).

تاریخچه

در سال ۱۹۸۳، دیوید شام یک گونه پول دیجیتال مبتنی بر رمزنگاری اختراع کرد که ای‌کش [ب] نام داشت. او در سال ۱۹۹۵ یک پول دیجیتال دیگر به نام دیجی‌کش [پ] ابداع کرد که روش رمزنگاری آن به گونه‌ای بود که نه بانکی که پول در آن حفظ می‌شد، نه دولت و نه هیچ شخص ثالثی قادر به ردگیری تراکنش‌های مالی نبودند. در سال ۱۹۹۶ در فهرست پست‌سپاری دانشگاه ام‌آی‌تی

مطالبی منتشر شد که در آن یک نظام رمزپول به تفصیل شرح داده شده بود. این سلسله مطالب در همان سال توسط آژانس امنیت ملی آمریکا در قالب یک گزارش با عنوان «چگونه یک ضرابخانه بسازیم: رمزنگاری پول‌های الکترونیکی گمنام» منتشر شد. نخستین رمزارزی که به صورت نامتمرکز شروع به کار کرد بیت‌کوین است که در سال ۲۰۰۹ توسط شخصی با نام مستعار ساتوشی ناکاموتو ایجاد شد. این رمز ارز از الگوریتم اس‌اچ‌ای-۲ برای اثبات کار خود استفاده می‌کند.

مزایای ارز دیجیتال

اگر حدود ده پیش، یعنی در ابتدای ورود ارزهای دیجیتال به بازار، نظر افراد مختلف را در این زمینه می‌پرسیدید، نصف آنها از وجود این چنین ارزی بی‌خبر بودند و نصف دیگرشان نگاهی کاملاً بدبینانه نسبت به این موضوع داشتند. اما حالا اوضاع کاملاً متفاوت با یک دهه قبل است. امروزه، ارزهای دیجیتال یکی از مهم‌ترین ارزهای شناخته شده که محبوبیت بسیاری در بین مردم دارد. در این بخش دلایلی را بیان می‌کنیم که علت محبوبیت ارزهای دیجیتال را برای شما روشن می‌کند و علاوه بر آن شما را برای خرید ارز دیجیتال متقاعد می‌کند (محمودی، ۱۳۹۳).

عدم کنترل ارزهای دیجیتال توسط دولت‌ها

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های ارزهای دیجیتال این است که ارزش آنها توسط دولت‌های داخلی یا خارجی تعیین نمی‌شود. این موضوع مخصوصاً در ایران که قیمت دلار همواره در حال نوسان است، اهمیت بالایی دارد. ارزش ارزهای دیجیتال کاملاً براساس عرضه و تقاضای کاربران تعیین می‌شود و هیچ ارتباطی به روابط بین کشورها ندارد. این نوع ارزها هیچ پشتوانه دولتی ندارند و کاملاً مستقل از سیاست دولت‌ها تعیین می‌شوند. برای مثال، هر دولتی این قابلیت را دارد که بر قیمت طلا، یا اجناس مختلف در کشور خود یا کشورهای دیگر تاثیر بگذارد، اما این توانایی آنها در مورد ارز دیجیتال صدق نمی‌کند. اگرچه، تغییر قوانین داخلی کشورهای بزرگ در مورد ارزهای دیجیتال تاثیراتی در برهه‌های کوتاه خواهد گذاشت، اما روند کلی آنها را تغییر نخواهد داد.

معاملات شفاف و واضح

شفافیت معاملات یکی از قابلیت‌هایی است که در هیچ یک از بازارهای مالی دیگر دیده نمی‌شود. کاربران می‌توانند به راحتی با مراجعه به صرافی‌های آنلاین یا پلتفرم‌های مختلف از کلیات، جزئیات و حجم تمام معاملاتی که در سراسر جهان رخ می‌دهند باخبر شوند. مانند آنچه در اطلاعات بازارهای سرمایه‌ای مانند بورس‌ها اتفاق می‌افتد.

معامله بدون واسطه

در معاملات ارز دیجیتال دیگر خبری از واسطه‌های مختلف نیست و خودتان قادر هستید که به‌طور مستقیم در معاملات تاثیر بگذارید و بدون نیاز به هیچ ارگان، بانک یا مشابه آن، دارایی خود را معامله و مدیریت کنید.

دسترسی آسان

دسترسی آسان یکی از مهم‌ترین دلایل محبوبیت ارزهای دیجیتال است. تمام چیزی که برای انجام معاملات ارز دیجیتال نیاز دارید، یک دستگاه هوشمند (حتی موبایل) و دسترسی به اینترنت است. شما با داشتن این دو مورد می‌توانید در داخل خانه به راحتی تراکنش‌ها و مسائل مالی مربوط به ارز دیجیتال را انجام دهید و به راحتی به آنها دسترسی داشته باشید.

عدم تاثیر تحریم‌ها بر سرمایه و معاملات

از آنجایی که تحریم‌های ظالمانه مردم ایران را از داشتن قابلیت‌های بسیاری محروم کرده‌اند، این ویژگی برای کاربران داخل ایران از اهمیت بالایی برخوردار است. ساختار ارز دیجیتال به‌طوری است که هیچ شخص یا دولتی نمی‌تواند کاربران را از انجام معاملات منع کند. در نتیجه، تمام کاربران فارغ از ملیت، نژاد و موقعیت جغرافیایی‌شان می‌توانند به‌طور یکسان در معاملات ارز دیجیتال شرکت کنند.

ایمن بودن ارزش‌های دیجیتال

ساختارهای فنی ارزش‌های دیجیتال به گونه‌ای طراحی شده‌اند که با تمهیدات ساده و اجرای درست فرایندها می‌توان از هک شدن جلوگیری کرد، به طوری که تا اکنون هیچ هکری بدون اینکه خود اشخاص راه را باز گذاشته باشند نتوانسته به دارایی آنها نفوذ کند. بنابراین، با خرید ارز دیجیتال، می‌توان گفت دارایی شما در امنیت کامل به سر خواهد برد (ابهری و همکاران، ۱۳۸۹).

انواع رمزارزها: بسته به نحوه تعامل، رمزارزها به سه طبقه دسته بندی میشوند:

۱- رمزارز بسته: این نوع رمزارزها برای خرید کالاها و خدمات مجازی در داخل جامعه مجازی واقعی منظور شده و کاربران پول را از طریق برخی فعالیتها به دست می‌آورند؛

۲- رمزارزها با جریان یکطرفه: رمزارزها به جای پول واقعی خریداری شده اما امکان تبدیل معکوس آن وجود ندارد؛ ۳- رمزارزها با جریان دو طرفه: در این نوع رمزارزها، میتوان از آنها برای خرید پول واقعی استفاده کرد و هم چنین آنها را توسط وب سایتها یا استخراجگرهای خاص دوباره تبدیل معکوس نمود.

همچنین رمزارزها از نظر متمرکز بودن یا غیر متمرکز بودن نیز تقسیم بندی میشوند. رمزارزهای متمرکز، دارای یک سیستم متمرکز برای تأیید کردن و انجام معاملات با صادر کننده است در حالیکه رمزارزهای غیرمتمرکز، معاملات از طریق شبکه‌های از کاربران تأیید و انجام میشود که بعضی فعالیتها را انجام میدهند که نمونه بارز آن بیت کوین است.

برخی از نظامهای رمزارزی پیش استخراجی هستند و پادشاهی برای اولین استخراج کنندگان دارند. پیش استخراج بدین معنا است که ارز از سوی بنیانگذاران آن ارز قبل از استخراج کدی که در دسترس عموم قرار خواهد گرفت؛ ایجاد میشود. غالباً این شیوه به عنوان یک رویه تدلیس آمیز دیده میشود و می‌تواند به عنوان بخش اساسی یک طراحی دیجیتال رمزارزها استفاده شود. از سوی دیگر، رمزارزهای بسیار معدودی هستند که میتوانند با ارزشهای واقعی مبادله شده و بانکها معمولاً خدماتی را در ارتباط با آنها ارائه نداده و برخی از آنها از ارائه خدمات به شرکتهای ارزشهای مجازی خودداری میکنند. همچنین، اسناد مالی سنتی از حمایتهای قوی مشتری برخوردارند. با این حال، در صورتی که رمزارزها مفقود یا به سرقت روند، مشخص نیست که چه ساز و کاری برای محدود کردن خسارات وارده به صاحب آن وجود دارد. همچنین امکان از دست دادن دائمی رمزارزها به دلیل وجود یک بدافزار یا مفقود شدن اطلاعات وجود دارد (خردمند، ۱۳۹۸).

پیشینه پژوهش

ربانی موسویان (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی مشروعیت رمزارزها از منظر فقه حکومتی و فردی پرداخته است. رمزارزها از جمله بیت کوین از ثمرات توسعه فناوری اطلاعات در نظام مالی بین-المللی و حتی داخلی در دهه اخیر می‌باشند که منافی همچون توسعه مبادلات ارزی بین-المللی و ارزان شدن در مقابل چالش‌هایی همچون توسعه جرایمی مانند پولشویی و نقض نظم اقتصادی و مالی کشورها را با خود به همراه داشته‌اند. در تحقیق حاضر که به روش توصیفی-تحلیلی است؛ از منظر فقه فردی، رمزارزها یک نوع مال بوده، معاملات آنها ربوی و غرری نیست و بنابراین، در صورتی که مبنای معاملاتی رمزارزها از منظر شرعی صحیح باشد، مبادله رمزارزها از منظر شرعی مباح است. اما در صورتی که مبنای معاملاتی رمزارزها مشروعیت نداشته باشد، معامله آنها باطل و حرام است. از منظر فقه حکومتی اما وضعیت مبادلاتی رمزارزها متفاوت است. نتیجه تحقیق حاضر بدین صورت است که به استناد ادله‌ای مانند قاعده لاضرر، قاعده احترام و قاعده حفظ نظام و قاعده اقدام و قاعده عدالت که همگی مانع از اجرای سیاست‌های نادرست پولی و افزایش بی‌رویه حجم پول در نظام اقتصاد اسلامی می‌شوند، مقتضی است تا زمانی که از طرف حاکمیت، نظم حقوقی برای کنترل رمزارزها در اقتصاد کشور ترتیب داده نشده، از معاملات در زمینه رمزارزها جلوگیری کرد.

عیوضلو وهمکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی تحلیل فقهی- حقوقی مبادله ارزهای قابل استخراج در اقتصاد اسلامی پرداخته اند. یکی از موضوعاتی که با گسترش فناوری های فضای مجازی و بین المللی در راستای جهانی شدن مورد توجه قرار گرفته، پدیده ارز مجازی و سازوکارهای مرتبط با آن است. این پدیده نشأت گرفته از رشد فناوری به نام بلاکچین و استفاده آن در فضای مجازی است. در این راستا با توجه به اهمیت مسائل شرعی و گسترش تهدیدها و فرصت های پدیده های فضای مجازی و لزوم تعیین موضع مناسب در خصوص مبادله و معامله با این ارزها، به نظر می رسد مسئله شناخت دقیق ارزهای مجازی و تحلیل انواع آنها امری مهم و ضروری است. در این تحقیق سعی شده است اولاً با استفاده از روش های تاریخی، بنیادی و توصیفی ابعاد فنی، اقتصادی ارزهای مجازی تبیین شود، سپس بر اساس روش های معتبر فقهی اعم از فقه معاملات و فقه نظام مبتنی بر چارچوب اقتصاد اسلامی، حکم مبادله با ارزهای مجازی قابل استخراج (مانند بیت کوین) مورد تحلیل قرار گیرد. نتایج تحقیق نشان می دهد که اولاً انواع ارزهای مجازی با یکدیگر تفاوت ماهوی و حکمی دارند و ثانیاً ارزش ارز مجازی قابل استخراج خلق شده (مانند بیت کوین)، بر فرض وجود مالیت عرفی، از حیث عقلایی و شرعی قابل تعیین نیست؛ ثالثاً با گذشت زمان، تمرکز در استخراج و در نتیجه تمرکز ثروت در این مکانیزم خواهد شد که مخالف عدالت توزیعی ثروت خواهد بود.

خردمند (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی فقهی استخراج و مبادله رمز ارزها با تمرکز بر شبکه «بیت کوین» پرداخته است. معرفی و گسترش رمز ارزها، زمینه طرح سؤال های فقهی متعددی را فراهم آورده است. در این مقاله با استفاده از روش تحلیلی به تحلیل فقهی فعالیت های مورد انجام در فرایند تولید (استخراج) و مبادله این ارزها، با تمرکز بر شبکه بیت کوین می پردازیم. بر اساس یافته های پژوهش، تجارت رمزارها در صورت رعایت شروط عمومی معاملات تجاری، از نظر فقهی مجاز است. مالکیت رمز ارزها را می توان در قالب «تلاش برای رمزگشایی و حیات پاداش دریافتی از شبکه» تفسیر کرد. در معامله این ارزها امکان مراعات شرایط متعاقدين، عوضین و انشاء معاطاتی تملیک وجود دارد. برخی اشکالات طرح شده پیرامون تجارت رمزارها و از جمله بیت کوین؛ همچون «پول شویی»، «ایجاد حباب ارزی»، «کاهش ارزش پول ملی»، «اکل مال به باطل بودن»، «غرری و ضرری بودن خرید آن»، نمی تواند مبنای عدم مشروعیت تجارت رمزارها باشد. با این وجود، استفاده از رمز ارزها با چالش هایی همچون مصرف برق دولتی و مشارکت با مجبورین در استخراج های ماینینگ روبرو است. حاکم شرع می تواند با احراز اثرات منفی توسعه رمز ارزها در بازار و مفساد اقتصادی، اخلاقی و امنیتی احتمالی، استخراج و خرید و فروش آن را با صدور حکم حکومتی محدود یا ممنوع کند.

قرن بیگلر (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی مشروعیت رمزارها از منظر فقه حکومتی و فردی پرداخته اند. رمزارها از جمله بیت کوین، لایت کوین و اتریوم از جمله ثمرات توسعه فناوری اطلاعات در نظام مالی بین المللی و حتی داخلی در یک دهه اخیر می باشند که منافعی هم چون توسعه مبادلات ارزی بین المللی و ارزان شدن در مقابل چالش هایی هم چون توسعه جرایمی چون پولشویی و نقض نظم اقتصادی و مالی کشورها را با خود به همراه داشته اند. پرسش اصلی در تحقیق حاضر آن است که با توجه به توسعه مبادلات رمزارها در کشور ایران در چند سال گذشته، دیدگاه فقهی اعم از حکومتی و فردی در ارتباط با رمزارها چیست نتیجه تحقیق حاضر بدین صورت است که مشروعیت رمزارها بر طبق دو شاخه فقه فردی و حکومتی قابل تمییز است. از منظر فقه فردی، رمزارها یک نوع مال بوده، معاملات آن ها ربوی و غرری نیست و بنابراین، در صورتی که مبنای معاملاتی رمزارها از منظر شرعی صحیح باشد، مبادله رمزارها از منظر شرعی حلال است. اما در صورتی که مبنای معاملاتی رمزارها مشروعیت نداشته باشد، معامله آنها باطل و حرام است. از منظر فقه حکومتی اما وضعیت مبادلاتی رمزارها متفاوت است. به استناد ادله ای مانند قاعده لاضرر، قاعده احترام و قاعده حفظ نظام و عدالت که همگی مانع از اجرای سیاست های نادرست پولی و افزایش بی رویه حجم پول در نظام اقتصاد اسلامی می شوند، مقتضی است تا زمانی که از طرف حاکمیت نظم حقوقی برای کنترل رمزارها در اقتصاد واقعی کشور ترتیب داده نشده است، از ورود و انجام معامله در زمینه رمزارها جلوگیری کرد. تسهیل جرایم، افزایش یا

کاهش بی رویه حجم مبادلات پولی و خروج ارز از مسایل مطرح در فقه حکومتی است که مانع از فاقد اشکال شرعی دانستن معاملات رمزارزها است.

اصغری (۱۳۹۸) در پژوهشی بررسی تحلیل ارزهای مجازی در پرتو فقه، حقوق و مطالعات تطبیقی پرداخته است. ورود ارزهای مجازی به عنوان مولود فناوری اطلاعات به عرصه مبادلات و استقبال روزافزون از آنها، عکس العمل‌های متفاوتی از ممنوعیت مطلق تا تجویز کامل را در پی داشته است. مقاله حاضر می‌کوشد ارزهای مجازی را در بستر فقه، حقوق و مطالعه تطبیقی تحلیل کند تا از این رهگذر بخشی از ابهامات برطرف شود. از آنجا که این ارزها با ثروت، منابع مالی و به طور کلی اقتصاد جامعه ارتباط دارند، بررسی آنها در بستر فقه فردی و حقوق خصوصی کافی نیست و ضرورت دارد مسائل مربوطه در پرتو حقوق عمومی و فقه حکومتی نیز تحلیل شوند. پژوهش حاضر با این رویکرد و نیز با توجه به اینکه در کنار معایب و تهدیدها، مزیت‌ها و فرصت‌هایی را برای ارزهای مجازی متصور است، سیاست تجویز یا نفی مطلق را توصیه نکرده و پیشنهاد می‌کند با استفاده از تجربه کشورهای دیگر، سیاست‌گذاری و تقنین لازم انجام گیرد. استفاده از رویکرد کشورهای مختلف در ایجاد ارز مجازی ملی در شرایط بین‌المللی حاضر می‌تواند به منظور مقابله با محدودیت‌ها یا تحریم‌ها برای ایران سودمند باشد. بهتر است برای چنین ارزی، پشتوانه لازم همچون تولیدات نفت و گاز در نظر گرفته شود تا استفاده و سرمایه‌گذاری با رغبت و اطمینان بیشتری همراه باشد.

اقدامات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در زمینه تنظیم مقررات رمزارزها:

گرچه بانک مرکزی ایران، تجارت با رمزارزها را مجاز نمی‌داند اما با این وجود، ارزهای دیجیتال را به عنوان کالا و زیر نظر سازمان بورس و اوراق بهادار کشور در نظر می‌گیرد. از سوی دیگر، هیچ قانونی در راستای ممنوعیت استفاده از رمزارزها به ویژه بیت‌کوین به عنوان یک شیوه پرداختی وجود ندارد. در این ارتباط سه موضوع ارزهای دیجیتال اختصاصی، ارز دیجیتال کنسرسیومی با کشورهای مورد نظر و همچنین تنظیم مقررات یا همان رگولیت کردن ارزهای دیجیتال جهانی در دست بررسی وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات است. در این بین، ارزهای دیجیتال اختصاصی از سایرین، گزینه اولویت‌تری به نظر می‌رسد. در دستورالعمل صرافیها، معاملات غیر فیزیکی که خرید و فروشهای مجازی را نیز شامل می‌شود، غیرقانونی دانسته شده است و از آن منظر، صرافان نمیتوانند ارزهای دیجیتال را معامله کنند. مقررات گذاری برای رمزارزها، نیازمند تصویب در شورای عالی فضای مجازی است زیرا کمیسیونهای عالی مرکز ملی فضای مجازی در چارچوب مصوبات شورای عالی فضای مجازی اقدام به تصویب دستورالعملها میکنند که از آنجا که در این زمینه تاکنون مقرراتی وجود نداشته است؛ وضع مقررات اولیه باید توسط شورا انجام شود.

دلایل کلی مشروعیت و بطلان معاملات رمزارزها

دلایل مشروعیت معاملات رمزارزها:

۱- رمزارزها مجموعه‌ای از اعداد به عنوان رمزین هستند که بر اساس محاسبات ریاضی نیاز به پردازش بالا دارند. این اعداد به عنوان پول قابل استفاده هستند. از آنجاییکه برای تولید این اعداد نیاز به حجم پردازش بالایی میباشد، هم سرمایه و هم انرژی صرف شده برای تولید این اعداد، زیاد است. بنابراین از نظر فنی، رمزارزها دارای ارزش ذاتی هستند به مانند طلا و معاملات که مشروع و قانونی میباشد.

۲- بدون واسطه بودن نظام پرداخت رمزارزها: نظام پرداخت رمزارزها بدون واسطه بوده و مشتری و فروشنده به طور مستقیم توکن رمزارزها را معامله میکنند.

دلایل بطلان معاملات رمزارزها

۱. ارزش رمزارزها به شدت دارای نوسان است. یک ارز حقیقی یا مجازی به صورت طبیعی تغییرات قیمتی دارد اما در مقایسه با دارایی و کالاها باید ثابت داشته باشد تا بتوان کالاها و دارایی‌ها را با آن ارزش - گذاری نمود؛

۲. عدم شفافیت منشاء اعتبار و هم چنین اعتباردهنده های رمز ارزها و اینکه مشخص نیست که در صورت بروز مشکل، چه شخصی مسئولیت اعتبار آن را به عهده میگیرد.

۳- بنای عقلاء دلیل دیگری بر باطل دانستن معاملات رمزارزها دانسته شده است چرا که بازارهای رسمی، واکنشی نسبت به رد یا قبولی این ارزها نشان ندادند و هیچکدام از بانکهای مرکزی دنیا نیز رمزارزها را به رسمیت نشناختند و در هیچ یک از بانکهای معتبر دنیا نیز با این رمزارزها، داد و ستد و معاملهای صورت نمیپذیرد.

نفوذ پذیری شبکه های معاملاتی رمزارزها :

البته این ادعا برخلاف ادعایی است که قبلاً مطرح شد و طی آن بیان شد که داد و ستد رمزارزها در قالب سیستمی به نام بلاک چین که تحت وب است انجام شده و به نظر کارشناسان، ساختار بلاک چین غیر قابل نفوذ و هک ناپذیر است.

- دیدگاه فقه فردی راجع به رمزارزها: برای بررسی رمزارزها از منظر فقه باید در سطح شخصی و حکومتی را مدنظر قرار داد؛ سطح فقه شخصی که به مسایل نگاه شخصی دارد و سطح فقه حکومتی که با نگاه کلان و سیستماتیک به موضوعات و نهادها مینگرد. براین اساس از نگاه فقه شخصی این سؤال مطرح میشود که آیا معاملات رمز از رها صحیح میباشد یا خیر و ام یا حرام بودن سود این معاملات به چه صورت است؟

رمزارزها و مالیت داشتن:

یکی از بحثهای جدی حول رمزارزها آن است که آیا آنها مال محسوب میشوند تا مورد مبادله قرار بگیرند. آنچه که به رمزارزها مالیت میدهد آن است که هر جزء رمزارزها با یک ساز و کار خود محاسبهگری در نظام مبادلاتی خود محاسبه می شود و نمیتواند مورد جعل قرار بگیرد (Koch 2017, 54). اگرچه تلاش-هایی برای اینکه پشتوانه رمزارزها را طلا قرار بدهند به مانند ارزهای سنتی صورت گرفته است از جمله می - توان به رمزارز الدرادو در این زمینه توجه نمود اما با توجه به الگوریتم های پیچیده های که در آنها وجود دارد، امکان این پشتوانه وجود ندارد. در میان اندیشمندان حقوق اسلامی، شهید صدر از پیشگامان تحلیل مالیت داشتن ارزها به شمار می - رود. وی پس از تأکید بر مالیتداتی مسکوکات طلا و نقره، بین اوراق اسکنانس دارای پشتوانه و قابل تبدیل به طلا و نقره و ارزهای جاری اعم از الکترونیکی و غیره که معاف از تبدیل به طلاست، تمایز جدی قایل شده است. در مورد گروه دوم یعنی ارزهای فاقد پشتوانه طلا و نقره که رمزارزها نیز میتوانند یکی از مصادیق آن باشند معتقد است که اینها اوراق نقدی الزامی هستند و مالیت آن صرفاً اعتباری است و ارزش و قیمت ذاتی نداشته و فقط به وسیله قانون و حکومت به آنها داده میشود. با این حال، افراد جامعه این اوراق را به عنوان ثمن معامله میپذیرند و معامله بر روی خود این اوراق صورت میپذیرد (صدر، ۱۴۲۵، ۱۵۲).

نظریه قدرت خرید:

تعداد قابل اعتنایی از اندیشه ورزان اسلامی به نظریه قدرت خرید باور داشته و نخستین آنها شهید آیتالله صدر(ره) است. وی در کتاب «الاسلام یقود الحیاه» درباره پولهای کاغذی میگوید: «پولهای کاغذی اگرچه مال مثلی است اما مثل آن فقط همان کاغذ نیست؛ بلکه هر چیزی است که قیمت حقیقی آن را مجسم و بیان میکند؛ از این رو، اگر بانک هنگام باز پرداخت سپردهها به سپرده گذاران قیمت حقیقی آنچه که دریافت کرده است، پرداخت کند. مرتکب ربا نشده است» (صدر، ۲۴۷، ۱۳۸۲). در ادامه میگوید: «قیمت حقیقی براساس طلا و ارزش طلا اندازگیری میشود» (همان). از این کلام شهید صدر(ره) برمیآید که وی قیمت حقیقی یا قدرت خرید را جزو ویژگی اصلی و صفت حقیقی و ذاتی ارزها میداند؛ زیرا حکم به عدم ارتکاب ربا در هنگام بازپرداخت سپرده به قیمت حقیقی قرینه دیگری است که وی قیمت حقیقی و به تعبیری قدرت خرید را جزو ویژگی اصلی و صفت ذاتی و حقیقی ارزها میداند (توسلی، ۱۳۹۱). شاید مهمترین نقدها بر نظریه قدرت خرید، خلط مفهوم مال و مالیت و عدم التزام به لوازم مثلی دانستن پول است.

نظریه ارزش اسمی:

طرفداران نظریه ارزش اسمی پس از مثلی دانستن پول، ارزش اسمی پول را مقوم ماهیت آن تلقی می - کنند. طرفداران این نظریه، پول را ارزش مبادله‌ای اشیاء که متضمن ارزش مصرفی آن است میدانند.

در مجموع به نظر میرسد نظریه قدرت خرید صحیحتر باشد. پول صرفاً ارزش مبادله‌ای محض دارد و مالیت آن با توجه به مقدار طلایی که به عنوان پشتوانه پول در بانک جهانی سپرده گذاری شده‌است، مشخص میشود و لذا مالیتی که از آن صحبت میشود مالیت طلا است نه اسکناس یا پول، منشاء و پشتوانه آن اعتبار است. بر اساس این نظریه، پول از هر نوع و از هر حیث مراتبی از اعتبار دارد. اعتبار در مرتبه تعیین واحد سنجش ارزش و مقدار آن توسط قانون و حکم عقل و سیره عقلای عالم وضع میشود. همچنین اعتبار واسطه مبادله بودن پول نیز توسط معتبر وضع میشود یعنی به حکم معتبر برای پول جعل ذات می شود و پول به عنوان مال متولد میشود. در پولهای کنونی، مال با ارزش معین به وسیله اعتبار قانونگذار به عنوان واسطه مبادله تعیین میشود و نهایتاً با انتشار خارجی و با گردش در اقتصاد واقعی و نسبی که با تولید ملی پیدا میکند، ارزش ثانوی و متغیر آن پدیدار میگردد. در پولهای کنونی اعتبار توسط قانون است و پشتوانه ارزش آن به ظرفیت تولید ملی، ثبات سیاسی و وفای حاکمیت به تعهدش در حفظ نسبی ارزش اولیه پول براساس معیار وابسته است. بر اساس نظریه قدرت خرید، رمزارزها متناسب با فضای خلق و گردش آن در دنیای مجازی، پشتوانه ارزش، واحد ارزش، کارکردها، سایر آثار و مراتب وجودی آن توسط معتبر جعل می - شود و مادام که اعتبار رمزارزها توسط خالق و کاربران آن مورد قبول باشد، وجود رمزارزها جریان دارد. رمزارزها مانند پول کنونی بر مبنای اعتبار مخترعین آن و مقبولیت این ارزشها صرفاً در میان کاربران به عنوان طرف دیگر قرارداد، مشروعیت دارد. دقت در مشروعیت فعلی که موجب تولید و ارزش رمزارزها می شود تنها ملاحظه مشروعیت وجودی این ارزشها است. اگر تولید مبتنی بر استحقاق رمزارزها بر مبنای فعلی باشد که از نظر شارع مشروع نیست، مالیت این ارزشها با اشکال مواجه است و اعتبار آن مورد احترام شارع نخواهد بود. مطابق موازین فقهی در مالیت شرط است که شی یا مال، منفعت محله مقصود عقلایی داشته‌باشد در غیر این صورت آن شی یا عمل مورد احترام شارع نخواهد بود. چنانچه مبنای تولید و گردش رمزارزها مشروع باشد شارع در قبال این اعتبارات عرفی و قراردادهای مانعی ایجاد نمی کند. بنابراین، چنانچه رمزارزها به واسطه اعتبار خالق آن تقرر وجودی یابد و منشاء تولید آن فعالیت یا مالی با منفعت محله مقصود عقلایی باشد، مادام که این قرارداد مورد احترام کاربران آن باشد مورد احترام شارع نیز خواهد بود.

رمزارزها و ربا:

در لسان العرب آمده است: « ربا افزایش سرمایه است اما در شرع‌اسلام به معنی یک نوع اضافی بخصوص در سرمایه است نه مطلق افزایش» فقهای شیعه، به طور کلی ربا را به دو قسم تقسیم کرده‌اند: الف) ربا در وام (ربای قرضی)؛ ب) ربا در داد و ستد (ربای معاملی) ربای قرضی

عبارت است از اینکه شخصی به شخص دیگر مقداری کالا یا پول، قرض دهد و شرط کند مقدار بیشتری بگیرد. این نوع ربا هم اکنون در جهان رایج است و به اتفاق فقهای اسلام حرام است. ربای معاملی عبارت است از معامله دو کالای همگون با یکدیگر با وزن و پیمانه مشخص که با یک نوع زیاده عینی یا حکمی در یک طرف معامله همراه باشد (محمودی، ۱۳۹۳، ۱۶۴). مشهور فقیهان برخلاف ربای قرضی، در ربای معاملی وجود دو شرط اساسی را برای تحقق ربا لازم دانسته‌اند: الف - عوض و معوض از یک جنس باشند؛ ب - عوض و معوض از اشیایی باشند که در عرف یا با پیمانه و یا با وزن مبادله میشوند. بنابراین بیع یک شی به کم یا زیادتر از همان جنس در صورتی که از کالاهای شمردنی باشد، اشکالی ندارد. از سوی دیگر میدانیم پول از نوع معدودات شمردنی است و هرگز با پیمانه یا وزن، اندازه گیری نمیشود. بنابراین، علی القاعده، فروش پول کمتر به پول بیشتر نباید اشکالی داشته باشد (نورایی، ۱۳۹۳، ۱۱۱).

آیت الله مکارم شیرازی خرید و فروش اسکناس را در دو مورد هم رایج و هم عاقلانه میدانند. نخست در موردی است که عوضین، پول دو کشور متفاوت باشد مانند خرید یک یوروی اروپا با مثلاً ده هزار ریال ایرانی و دومین مورد در فروش بدهکاری نسیه به مبلغ کمتری از همان پول به نقد. علاوه بر این، ایشان در کتاب استفتاعات مورد سومی را نیز پذیرفته اند و آن در صورتی است که اسکناسهای عوض و معوض پول یک کشور باشند ولی با یکدیگر تفاوت مختصری مانند نو و کهنه بودن داشته باشند (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ۲۳۵). البته به نظر میرسد مورد اخیر محل مناقشه است همان طور که شهید در باب بیع صرف میفرماید: ولا يجوز التفاضل فی الجنس الواحد و ان كان احدهما مكسورا او ردیئا» (شهید اول، ۱۴۱۱، ۱، ۱۳۲). بدیهی است که رمزنگار نه از جنس کیل و نه از جنس موزون است بلکه معدود بوده و امکان ربای معاملی در مورد رمزنگارها منتفی است اما قرض ربوی اختصاص به پول و اسکناس ندارد و در غیرپول از نوع کالاها نیز به کار می‌رود، گرچه در عصر کنونی اختصاص به پول پیدا کرده است و در میان کالاها نیز فرقی نیست بین آنکه کیلی و وزنی باشد یا نه و در رمزازها هم میتواند این اتفاق بیفتد. با توجه به اینکه رمز انگارها عمدتاً یک واحد پولی غیر متمرکز بوده و بانک و سپرده‌گذاری در آن معنایی ندارد از این جهت نسبت به پولهای بدون پشتوانه امروزی موجهتر به نظر میرسد.

چارلز اوانز استاد دانشگاه بریدر مقاله ای به ارزیابی رمزازها با الزامات بانکداری و مالیاسلامی پرداخته است، وی در این مقاله چنین بیان میکند: «... بیت کوین یا سیستم مشابه ممکن است نسبت به پول نقد با پشتوانه بانک مرکزی که به وسیله ربا حمایت میشود، در بانکداری و نظام مالی اسلامی مناسبتر باشد. علیاً لخصوص در تجارت های بدون بانکی و در مقیاسهای کوچک. البته لازم به ذکر است که بدون نگاه نظاممند به این پدیده نمیتوان به راحتی در مورد مسایل ربوی این نوع پول ها اظهار نظر نمود

رمزازها و غرر

غرر در لغت به معنای خطر است و خطر به معنای مصدری، در معرض هلاک و تباهی بودن میباشد معین، ۱۳۸۶، ۷۱۷). همچنین غرر را عبارت از چیزی دانسته‌اند که ظاهرش مشتری را میفریبد و باطن آن مجهول است و به معنایی دیگر، معاملهای است که بدون عهده و فاقد ضمانت اجراء است (ابن منظور، ۱۴۰۵، ۱۴). غرر در اصطلاح فقهاء نیز از معنای لغوی خود دور نیفتاده است و اصطلاحاً این واژه در جایی به کار می‌رود که مبیع یا ثمن در بیع و عوض یا معوض در معاملات معاوضی در معرض خطر و ریسک قرار گیرد (نجفی، ۱۳۶۷، ۲۲). براساس معانی لغوی از غرر، معامله غرر در قالب تعریف بیع غرری که معمولترین اقسام معاملات میباشد معرفی شده است که در ذیل به چند نمونه اشاره میشود:

الف) بیع غرری که مورد نهی قرار گرفته عبارت است از بیعی که ظاهرش مشتری را میفریبد و دارای باطنی مجهول است (همان، ۲۲۷).

ب) بیع غرری عبارت است از بیعی که مردد میان دو امر باشد. یکی از آن دو، مورد نظر متعاملین و دیگری مخالف نظر ایشان باشد (جزیری، ۱۴۰۶، ۲، ۲۴۳).

ج) بیع غرری عبارت است از بیعی که همراه با خطری محتمل حصول میباشد و لذا بیع با وجود چنین خطری تمام نبوده و ناقص است (ابن‌فارس، ۱۴۰۴، ۱۷۶).

د) منظور از بیع‌غرری بیعی است که به دلیل وجود جهل در آن، طرفین عقد، بر باطن آن احاطه ندارند ابن اثیر، ۱۳۶۴، ۱۳۲). در مورد غرر در رمزازها نیز باید گفت از زمانی که این پول به وجود آمده تا به امروز از لحاظ قیمت کاملاً بیثبات بوده است. برای نمونه در مورد بیت کوین از سال ۲۰۱۰ که قیمت آن ۳۹ دلار بوده است تا سال ۲۰۱۲ که قیمت آن به حدود ۴۴ دلار رسیده است و سال ۲۰۱۳ که به حدود ۷۰۰ دلار رسید تا سال ۲۰۱۷ میلادی قیمت هر یک از آن به ۶۰۰۰ دلار رسید؛ نوسانات قیمتی بسیاری را تجربه نموده است. با اینحال این قیمتگذاری عقلانی و در نتیجه غرری نبوده است چراکه اولاً این نوسانات به دلیل عرضه

و تقاضای موجود در بازار بوده که ناشی از دلایل عقلانی بوده و ثانیاً در صورتی که رمزنگارها به ویژه بیت کوین به عنوان یک واحد ارزی مورد پذیرش دولتها و بانکهای مرکزی قرار بگیرد، این نوسانات کمتر در حوزه رمزارزها به ویژه بیت کوین رخ میدهد.

بررسی رمزارزها از منظر فقه حکومتی

قاعده لاضرر

یکی از مشهورترین قواعد فقهی که در بیشتر ابواب فقه مانند عبادات و معاملات به آن استناد میشود، قاعده لاضرر است. در معنای ضرر میان فقهاء اختلاف وجود دارد. اما در مجموع میتوان گفت که در مورد نفس و مال، کلمه ضرر استعمال میشود. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قاعده لاضرر، مبنای اصل ۴۰ قانون اساسی قرار گرفته و در بخش حقوق مردم این قانون که مهمترین بخش قانون اساسی نیز می باشد، مطرح شده و با توجه به آنکه قانون اساسی نیز خود مبنای صحت و قانونیت سایر قوانین است، بنابراین قاعده لاضرر از نگاه قانون ایران و همچنین فقه حکومتی شیعه دارای جنبه عمومی است تا خصوصی (رضایی راد، ۱۳۸۹، ۶۶). از آنجا که ورود بی رویه رمزارزها بدون نظارت حکومت اسلامی، به عنوان سیاستگذاران انحصاری سیاست پولی، از یک سو موجب اختلال در نظم اقتصادی جامعه اسلامی شده و بر اقتدار دولت اسلامی بر بازار تأثیر گذار میباشد و از سوی دیگر، ممکن است موجب تضییع حقوق آحاد جامعه و ثروتهای ملی به علت وجود ارزهای غیر حاکمیتی شود به استناد قاعده لاضرر میتوان تولید و جریان رمزارزها را در اقتصاد واقعی نادرست دانست.

قاعده احترام

گروهی از فقیهان، احترام مال را به ناروا بودن مزاحمت و گرفتن قاهرانه مال از مالک مسلمان تعریف کردهاند برخی دیگر آن را محافظت از نابودی و ضایع نساختن مال مسلمان دانسته اند (ایروانی، بی تا، ۹۶). بعضی از فقها بیارزش نشمردن مال مسلمان را نیز معنای قاعده احترام مال شمردهاند و به نظر ایشان هنگامی که با مال مسلمان، همسان اشیای بیصاحب و مباحات اولی رفتار شود، حرمت آن شکسته شده است (اصفهانی، ۱۴۰۹، ۳۳۲). بنا بر تعریف نخست، پیام قاعده احترام نسبت به مال مسلمان این است که میان مالک و مال، جدایی نیاندازید و وی را با تصرف یا گرفتن مال، از تصرف مالکانه باز ندارید ولی پیام در تعریف دوم ظ که مسلمانان افزون بر ممنوعیت تعدی به مال دیگری، تکلیف حفاظت از مال مسلمان در مقابل نابودی نیز دارند، باید تلاش شود مال مسلمانان نابود نگردد. نگاه تعریف سوم نیز بر رایگان نبودن تصرفات است. قاعده احترام اغلب در مواردی که فقهاء برای تمسک به قاعده ضمان ید، اتلاف یا تسبیب با مشکل روبرو گردیدند به کار برده شده است. شخصی که مال دیگری را غصب میکند، نسبت به عین آن، بنابر قاعده ضمان ید، ضامن است اما راجع به منافع مستوفات و غیرمستوفات در استناد به قاعده مذکور، بین فقهاء اختلاف نظر وجود دارد و برخی از آنها قاعده ضمان ید را شامل این مورد ندانسته اند. لذا به موجب قاعده احترام، مالمسلمان محترم و تجاوز و تعدی بهان موجب ایجاد مسؤولیت و ضمان برای متجاوز به مال دیگری است. بنابراین بر اساس قاعده احترام و حرمت تضییع اموال مسلمین، ورود رمزارزها در بازار اقتصاد اسلامی بدون نظارت حکومت اسلامی بر آنها، موجب افزایش میزان ضرر در حجم پول و ثروت های اقتصاد واقعی است که بر این اساس، تزریق چنین پولی با عنوان حرمت روبرو است.

قاعده حفظ نظام

مسأله حفظ نظام به عنوان یک واجب شرعی در ابواب مختلف فقهی و اصولی موردت تأکید قرار گرفته است. بر این حکم، همه ادله و مبانی شرعی فقهی دلالت دارد. نظام در مفاهیم و مراتب گوناگونی مانند سامان داشتن زندگی اجتماعی، کیان کشور، حکومت، مجموعه احکام و موازین اسلام و خرده نظامهای سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به کار میرود. لکن نظام سیاسی اسلام از جایگاه برتری نسبت به نظامهای جزئی از قبیل نظام اقتصادی، نظام اجتماعی و ... برخوردار است و مراد فقهاء از استعمال نظام در ابواب فقه سیاسی، نظام سیاسی اسلام است. همچنین باید این نکته را نیز افزود که در اسلام، حکومت ظاهری و قدرت سیاسی فینفسه ارزش نداشته و واجب نیست و نباید به هر دستاویزی برای حفظ آن متوسل شد. بلکه حفظ قدرت و حکومت از آن جهت

واجب است که زمین‌ساز تعالی انسان را فراهم میکند و تا زمانی واجب است که مسایل و مصالح زیربنایی اسلام به خطر نیفتد. همچنین اگر حفظ آن در تراحم با اصل دین و توحید و نبوت و اصل امامت و حب اهل بیت علیهم السلام و بغض اعدائشان باشد، بدون شک هیچ تکلیفی در حفظ آن نیست و چه بسا اقدام برای تغییر آن، واجب میشود. لذا با عنایت به چالشهای رمزارزها مانند مشکلات امنیتی، تسهیل جرایم اینترنتی، فرار مالیاتی و پولشویی که موجب اختلال نظام اقتصادی و حتی سیاسی و اجتماعی خواهد شد، مصلحت اقتضاء میکند تا حاکم اسلامی تا به سامان رسیدن تولید و جریان این شکل از پول، از ورود آن به اقتصاد واقعی جلوگیری کند.

رمز ارزها راه برون رفت از تحریمها

خصوصیت گمنامی افراد در معاملات رمز ارزها ویژگی منحصر به فردی است که چه بسا بتوان توسط آن تحریم های ظالمانه علیه کشور عزیزمان را دور زد. این موضوع به قدری روشن و حائز اهمیت است که حتی واضعین تحریمها به آن اذعان نمودهاند. در گزارش ریسکها و تهدیدات رمز ارزها که توسط کمیته سنای آمریکا در سال ۲۰۱۴ انتشار یافت، چنین آمده: مردم برخی کشورهایی که اقتصاد آنها رو به زوال است و ارزش پول ملی کشورشان در حال نزول است، ممکن است علاقه به سرمایهگذاری در حوزه رمز ارزها داشته باشند تا از این راه، سرمایه خود را بمن نگه دارند. این کشورها به سه دسته تقسیم میشوند:

الف) کشورهایی که تورم های شدید دارند مانند زیمبابوه؛ ب) کشورهایی که بحرانهای مالی دارند مانند یونان و قبرس؛ ج) کشورهایی که تحریمهای شدید بینالمللی دارند مانند ایران.

بنابراین علیرغم مشکلات داخلی مذکور، در شرایط فعلی چه بسا رمز ارزها با وضع قوانین صحیح و در سطح کلان توسط دولت بتواند راهگشا باشد. اهمیت رمزارزها در بحث فرار و برون رفت نیز از همین جا مشهود میگردد که نظامهای رسمی مالی و بانکی بینالمللی به علت وجود مقررات بینالمللی سخت، کمتر امکان دور زدنشان در صورت وجود تحریم - های غیر قانونی و ظالمانه بینالمللی وجود داشته و در این مسیر، رم زارزها میتوانند به علت تقنین ضعیفتر بینالمللی و داخلی، مؤثر افتند.

قاعده عدالت

در مباحث فقهی، عدالت در امور اجتماعی به عنوان عدل و انصاف که بیشتر به تطبیق عدالت در امور مالی یا توزیعی برمیگردد، عنوان شده است. اسلام که عدالت اجتماعی را از میادای اساسی برای شکلگیری خط مشی اقتصادپاش میداند، آن را با مفهوم تجریدی مبنا قرار ن داده و نیز به صورت باز بدان دعوت نکرده تا قابل هر گونه تفسیر باشد. همچنین آن را به جوامع انسانی که دیدگاههای متفاوتی پیرامون عدالت دارند و بر اساس اندیشه و تلقی خویش از زندگی و حیات معنایش میکنند واگذار نکرده است. بلکه اسلام عدالت را در ضمن یک سیاست - گذاری و برنامه ریزی معین ارایه کرده که توانسته است پس از آن، این ایده را در واقعیتی زنده مجسم کند واقعیتی که تمام تار و پودش با مفهوم اسلامی عدالت عجین است (جمالزاده، ۱۳۸۷، ۱۵). در همین راستا، توزیع ناعادلانه ثروت از جمله تهدیدهای رمزارزها برای نظام اقتصاد اسلامی است چراکه در حال حاضر بیش از نیمی از حجم بازار این نوع پول متعلق به افراد معدودی است که در واقع سهامداران اصلی رمزارزها تلقی میشوند و از این طریق، می توانند، تحریمها تهدیدها و مخاطراتی را به اقتصاد کشورهایی که رمزارزها در آنها رواج یافته تحمیل نمایند.

نتیجه گیری

رمز ارزها یکی از تحولات اصلی عرصه پولی و مالی بین المللی در یک دهه گذشته محسوب میشوند. رمزارزها، مزایا و معایب مختلفی را با خود به همراه داشته اند از جمله مشکلات آنها میتوان به مشکلات امنیتی اشاره کرد که خلق بیرویه، گم شدن، هک شدن حساب کاربر و سرقت و همچنین وسیله قرار گرفتن برای پولشویی و فرارهای مالیاتی از جمله آنها میباشد. عدم شناسایی هویت در انتقال و معاملات مبتنی بر رمزارزها و این که صاحبان آنچه اشخاصی می باشند، خود یکی دیگر از معایب رمزارزها است. در کنار این معایب، رمزارزها، منافی به مانند تسریع در روند انتقال و معاملات بین المللی، ارزان کردن مبادلات پولی مبتنی بر

آنها، افزایش نقش بنگاههای اقتصادی غیر دولتی در روند تجارت و اقتصاد بین المللی و ... را به همراه داشته اند. مشروعیت رمزارزها بر طبق دوشاخه فقه فردی و حکومتی قابل تمییز است. از منظر فقه فردی، رمزارزها یک نوع مال بوده، معاملات آنها ربوی و غرری نیست و بنابراین، در صورتی که مبنای معاملاتی رمزارزها از منظر شرعی جایز باشد، مبادله رمزارزها از منظر شرعی صحیح و حلال است. اما در صورتیکه مبنای معاملاتی رمزارزها مشروعیت نداشته باشد، معامله آنها باطل و حرام است. اما از منظر فقه حکومتی وضعیت مبادلاتی رمزارزها متفاوت است. به استناد ادل های مانند قاعده لاضرر، قاعده احترام و قاعده حفظ نظام و عدالت که همگی مانع از اجرای سیاستهای نادرست پولی و افزایش بی رویه حجم پول در نظام اقتصاد اسلامی میشوند، مقتضی است تا زمانی که از طرف حاکمیت، نظم حقوقی برای کنترل رمزارزها در اقتصاد واقعی کشور ترتیب داده نشده است، از ورود و انجام معامله در زمینه رمزارزها جلوگیری کرد. تسهیل جرایم، افزایش یا کاهش بی رویه حجم مبادلات پولی و خروج ارز از مسایل مطرح در فقه حکومتی است که مانع از فاقد اشکال شرعی دانستن معاملات رمزارزها میباشد، اگرچه با قانون گذاری دقیق میتواند راه برون رفتی از شرایط تحریم اقتصادی قرار گیرد.

منابع و مأخذ

کتاب:

- ۱ - ابن اثیر، مجدالدین ابوالسعادت. (۱۳۶۴). النهایه فیغریبالحدیث و الاثر : مؤسسه مطبوعاتی اسماعیلیان. قم.
- ۲ - ابن فارس ، ابوالحسین احمد (۱۴۰۴). معجم مقاییس اللغه: مکتب الاعلام الاسلامی، قم .
- ۳ - ابن منظور، جمال الدین محمد بن مکرم. (۱۴۰۵). لسان العرب: نشر ادب حوزه. قم.
- ۴ - ابن منظور، ابوالفضل جمال الدین محمد بن مکرم. (بی تا). لسان العرب: دارصادر. بیروت.
- ۵ - اصفهانی، محمد حسین. (۱۴۱۸). حاشیه کتاب المکاسب، تحقیق عباس محمد آل سباعالقطیفی: محقق. قم. ۶ - اصفهانی، محمد حسین. (۱۴۰۹). الاجاره: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم، چاپ دوم.
- ۷ - ایروانی ، علی . (بی تا). حاشیه کتاب المکاسب. بی جا .
- ۸ - جزیری ، عبدالرحمن. (۱۴۰۶). الفقه علی المذاهب الأربعة: داراحیاء التراث العربی، بیروت، چاپ هفتم.
- ۹ - شهید اول، محمد بن جمال الدین مکی العاملی (۱۴۱۱). اللعه دمشقیة: دار الفکر ، قم، چاپ اول.
- ۱۰ - صدر، سید محمد باقر (۱۴۲۵). البنک اللربوی فی الاسلام: انتشارات دار الصدور، قم.
- ۱۱ صدر، سید محمدباقر. (۱۳۸۲)، الاسلام یقود الحیاه: دارالتعارف للمطبوعات، بیروت.
- ۱۲ معین، محمد. (۱۳۸۶). فرهنگ فارسی: انتشارات فردوس، تهران.
- ۱۳ مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۰). استفتاءات جدید: مدرسه الامامعلینابنابی طالب سؤال ۷۲۴ ، قم، چاپ دوم.
- ۱۴ نجفی، محمد حسن. (۱۳۶۷). جواهرالکلام فیشرح شراعی الاسلام : دار الکتب الاسلامیه، بیروت، چاپ هفتم.

Crofton , Isaak ,(2015), Crypto Anarchy , Lulu.com.

Koch, Adam. (2017). The Bitcoin & Cryptocurrency Wealth-Building Opportunity Guide, Adam Gregory Koch. CreateSpace Independent Publishing Platform; 1st Edition.

Moore , Michelle. (2016). Cybersecurity Breaches and Issues Surrounding Online Threat Protection, IGI Global.

Mullan , Carl ,(2016) A History of Digital Currency in the United States : New Technology in an Unregulated Market , Springer.

مقالات:

- ۱ - ابهری، حمید، و ایزدی فرد، علی اکبر. (۱۳۸۹). «ضمان غاصب نسبت به منافع در فقه اسلامی و حقوق مدنی ایران». مجله فقه و مبانی حقوق اسلامی، پاییز و زمستان، شماره دوم، سال چهل و سوم.
- ۲ - بجستانی، مریم، روحانی مقدم، محمد. (۱۳۸۷). «بررسی ایجاب و قبول در معاملات الکترونیک». فصلنامه پژوهش های فقه و حقوق اسلامی، پاییز، شماره ۱۳.
- ۳ - توسلی، محمد اسماعیل. (۱۳۹۱). «تحلیل ماهیت پول». فصلنامه اقتصاد اسلامی، زمستان، سال دوازدهم، شماره ۴۸.
- ۴ - جمال زاده، ناصر. (۱۳۸۷). «عدالت سیاسی و اجتماعی در سه رهیافت فقهی، فلسفی و جامعه شناختی». فصلنامه دانش سیاسی، سال چهارم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۸۷.
- ۵ - رضایی راد، عبدالحسین. (۱۳۸۹). «گسترده کارآمدی قاعده فقهی لاضرر». فصلنامه حقوق اسلامی، زمستان، سال هفتم، شماره ۲۵.
- ۶ - سلیمی، عبدالحکیم. (۱۳۸۵). «حقوق اهل بیت (علیهم السلام)». فصلنامه معرفت، شماره ۱۰۶.
- ۷ - محمودی، سید احمد. (۱۳۹۳). «حیل ربای تولیدی و انتاجی در بوته نقد و بررسی». فصلنامه فقه و حقوق اسلامی، بهار - تابستان، سال چهارم، شماره هشتم.
- ۸ - نورایی، یوسف. (۱۳۹۳). «بررسی فقهی حیله های فرار از ربا». پژوهشنامه فقه اسلامی و مبانی حقوقی، بهار تابستان، سال ۲، شماره ۲.